

Arvio toimintamallista: Viisi tapaa perustaa avoin yhteinen tila

Toimintamallissa kuvataan viisi tapaa yhdistää tilan haltijat ja tarvitsijat siten, että syntyy avoin tila asukkaiden ja yhdistysten käyttöön. Kaikille avoin yhteinen tila lisää osallisuutta laaja-alaisesti.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston toimintalinjan 5 hankkeiden yhteistä Osallisuuden palaset - kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjät

- **Nuorisotila Uniikki:** Uudenkaupungin nuoret, yrittäjäyhteisö ja hyvinvoinnin toimiala
- **Koko kylän työhuone:** Hyvinvoinnin tilat (ESR 2018–2020), Lapinjärvi, Lapinjärven kunta
- **HomeBase-tila:** Toipuvien päihderiippuvaisten nuorten matalankynnyksen päihteen tila -hanke, Lahti. Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry (TATSI), Lahden kaupungin osallisuus- ja hyvinvointipalvelut sekä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä
- **Korttelikeittiö:** Yhteinen keittiö (STM 2017–2018), Porvoon Korttelikeittiö (STEA 2019–2021)
- **Vapaakaupungin olohuone:** Jaakko Blomberg ja Kauppakeskus Redi

Kehittäjien yhteyshenkilöt: Erkkä Järperlä, erkka.jasperla@telmarin.fi, (Uusikaupunki); Mikaela Fabritius, mikaela.fabritius@lapinjarvi.fi (Lapinjärvi); Tuomas Rouvila, tuomas.rouvila@tatsi.org (Porvoo ja Lahti); jaakko@vapaakaupunki.fi (Helsinki)

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Mallin kuvaus

Kuntien asukkailla ja yhdistyksillä on usein tarvetta tiloille, joissa tavata ihmisiä, järjestää kerhoja, puuhata yhdessä tai esimerkiksi kehittää asuinaluetta. Kunnilla ja yksityisillä toimijoilla on tyhjiään olevia ja kunnostusta vaativia tiloja, tai tiloja, jotka ovat osan aikaa käyttämättöminä.

Toimintamallissa kerrotaan 1) erilaisista tavoista löytää tila ja aloittaa siinä toiminta, 2) millaisia yhteyksiä kunnan päättäjiin tai yksityisiin toimijoihin tarvitaan neuvotteluissa, sekä 3) avoimeen tilaan liittyvien vastuiden jakamisesta.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

1. Kaikille avoimet tilat: Julkiset tilat, kuten kirjastot, puistot, urheilupaikat, asukastalot ja kylätuvat ovat kaikille avoimia. Kaikille avoin tila voi olla yhteisöllinen ja rakentaa yhteisyyttä.
2. Tietyille kohderyhmälle suunnattu matalan kynnyksen tila: Osa yhteisöllisistä tiloista on toisinaan suunnattu erityiselle kohderyhmälle, kuten nuorille tai toipujille. Tällaisia paikkoja kutsutaan yleensä matalan kynnyksen kohtaamispaikoiksi. Niissä osallistujat voivat olla vertaistensa kanssa, jakaa kokemuksia luottamuksellisesti, saada tukea tarvitsemiinsa asioihin ja luoda ihmissuhteita.
3. Julkisten tilojen ilta- ja viikonloppukäyttö: Osa julkisista tiloista, kuten koulut ja päiväkodit, ovat käytössä vain osan aikaa vuorokaudesta. Koulujen ja päiväkotien tiloja voidaan suunnata alueen asukkailla esimerkiksi:
 - a. koululaisille tuttuina ja turvallisina tiloina iltakäyttöön
 - b. paikkakunnalle muuttaneille lapsiperheille väylänä tutustua asuinyhteisöönsä ja osallistua sen toimintaan
 - c. käsityön ja urheilun harrastajille. [<https://omastadi.hel.fi/processes/osbu-2019/f/172/plans/329>]
4. Puolijulkisen tilan yhteisöllinen käyttö: Kauppakeskus tai ostoskeskus on puolijulkisen tila, jossa voi olla tiloja tyhjiään ja jotka voidaan avata yhteisölliseen käyttöön.

Toimintaympäristö

Avoimet tilat kuuluvat universaalin yhteiskuntapolitiikan piiriin, koska ne ovat kaikille samat. Avointa tilaa ja toimintaa suunniteltaessa on hyvä miettiä ratkaisuja, joilla houkutellaan paikalle myös niitä, jotka vetäytyvät yhteisen alueelta. Esimerkiksi kauppakeskus avoimena tilana houkuttelee paikalle ihmisiä kaikista väestöryhmistä.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Julkiset tilat on yhteinen resurssi, jonka käyttöön liittyvistä periaatteista ja säännöistä päätetään joko edustuksellisen demokratian käytäntöjen mukaisesti kuntien ja kaupunkien valtuustoissa tai viranomaispäätöksillä. Aukkaat voivat suoran demokratian mukaisesti tehdä julkisiin tiloihin liittyviä aloitteita, jotka käsitellään joko edustuksellisissa tai hallinnollisissa päätöksentekokoelimityksissä.

Myös yksityisistä tiloista voidaan tehdä yhteisiä. Tällöin neuvottelut käydään tilojen omistajien kanssa.

Tiloista neuvottelevat osapuolet: Tilojen käyttöönotosta ja käyttämisestä voivat neuvotella kaikki toimijaryhmät, kuten asukkaat, järjestäytymättömät ja järjestäytyneet asukasryhmät, viranomaiset ja yrittäjät keskenään.

Toimivuuden ja käyttöönoton ehdot

Seuraavaksi esitellään viisi tapaa perustaa avoin tila ja käynnistää toiminta siellä.

1. Nuoret perustivat yrittäjien, kaupungin ja asukasyhteisön tukemana nuorisotila Uniikin (Uusikaupunki)

Uusikaupunki on noin 15 000 asukkaan kaupunki, jossa on vain vähän katettua julkista tilaa oleskeluun ja kohtaamisiin. Nuoret ryhtyivät tuumasta toimeen ja luovuttivat kaupungille nuorten allekirjoittaman adressin oleskelutilojen saamiseksi.

Uudenkaupungin yrittäjäyhteisö tarjosi nuorison käyttöön vanhan ravintolatilaa siivousta vastaan kokeilukuukaudeksi. Yrittäjäyhteisön lisäksi yhteistyöhön lähtivät kaupunki ja joukko vapaaehtoisia.

Nuoret osallistuivat alusta alkaen siivoamiseen, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Uniikki-nuorisotila kokosi perustamisestaan lähtien paikalle runsaan joukon paikkakunnan nuoria.

Hyvinvoinnin toimiala ja yrittäjäyhteisö pyrkivät etsimään nuorten kanssa tapoja, joilla tilan vuokra ja ylläpitokustannukset saadaan katettua maksuttoman kokeilun jälkeen. Toimintakonseptia kehitetään tällä hetkellä nuorten ja vapaaehtoisten voimin ilman erillistä rahoitusta.

Uniikki tarjoaa nuorille mahdollisuuksia turvalliseen oleskeluun yhdessä muiden kanssa. Mukana on aina aikuisia vapaaehtoisia. Oleskelun lisäksi on tarkoitus, että Uniikissa voi kehittää osaamistaan ja työelämätaitoja. Uniikki-nuoria tuetaan esimerkiksi avustusten hakemisessa tilan ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Lisäksi nuorten yrittäjyyskasvatusta kehitetään muun muassa yrittäjäyhteisön kanssa.

Instagramissa @nuorisotilauniikki_uki

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

2. Koko kylän työhuone – asukkaat saivat idean yhteisestä kulttuuritilasta ja kävivät kunnanjohtajan puheilla (Lapinjärvi)

Lapinjärvellä on asukkaita noin 2 600. Kaksi asukasta sai idean asukkaiden yhteisestä kulttuuritilasta ja esittelivät sen kunnanjohtajalle. Perustettiin kulttuuriyhdistys ja koko kylän työhuone. Tyhjillään oleva tila löytyi entisestä maamieskoulusta, jonka tiloissa toimi myös Lapinjärven kunnan kirjasto.

Idean saaneet asukkaat kokosivat joukon muita asukkaita yhteen ja perustivat tilan hallintaan Lapinjärven kulttuuriyhdistyksen (LAKU). Yhdistys vuokraa Lapinjärven kirjaston yhteydessä olevaa koko kylän työhuoneeksi muokattua tilaa nollavuokralla kunnalta. Työhuoneessa järjestettävien tapahtumien järjestelyistä, kestityksistä, tilan siivouksesta ynnä muusta vastasi työkokeilija, kunnes tilan kehittämistä jatkoi Hyvinvoinnin tilat -hankkeen (ESR 2018–2020) Lapinjärven Perinnetalkoot -osahanke. Hanke on myös kunnostanut maamieskoulun raakatilaa käyttökuntoon.

Kunta on sitoutunut palkkaamaan työhuoneen tilavastaavan palkkatuella vuodeksi kerrallaan. Tilavastaavan tehtävänä on organisoida työhuoneelle toimintaa sekä valmistaa viikoittainen kaikille avoin ja maksuton keittolounas.

[Yhteinen työhuone tarjoaa työtilan ja rakentaa työyhteisöä \(Innokyla.fi\)](#)

[Koko kylän työhuone Facebookissa](#)

3. Päihderiippuvuudesta toipuvat nuoret tekivät kaupunginvaltuutetuille aloitteen matalan kynnyksen tilasta (Lahti)

Päihderiippuvuudesta toipuvat nuoret huomasivat heitä koskettavan kirjoituksen paikallislehdessä. Kuusi nuorta otti yhteyttä viiteen kaupunginvaltuutettuun. Sähköpostiviestissään he ilmaisivat huolensa siitä, että Lahdessa ei ole riittävästi päihteettömän elämän tukipalveluita. Nuorilla oli visio yhteisestä kohtaamispaikasta.

Kun Lahden kaupunginvaltuustossa ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän yhteisen jaoston kokouksissa oli tehty päätös tilan rahoittamisesta, nuorten kanssa lähdettiin etsimään sijainniltaan hyviä ja kävijöitään kunnioittavia tiloja. Sellainen löytyi kaupungin keskustasta.

HomeBase-tilan ja toiminnan käynnistämisessä ovat olleet mukana päihderiippuvuudesta toipuvien nuorten lisäksi kaupunginvaltuutettu ja huumetyötä nuorten parissa tehnyt poliisi, Tatsi ry_n hankejohtaja, kaupungin päihdepalveluissa työskentelevä palveluohjaaja ja hänen esihenkilönsä, Lahden hyvinvointijohtaja, Lahden kaupungin ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän yhteinen osallisuuden ja terveyden edistämisen jaosto sekä hyvinvointiyhtymän psykososiaalisten palveluiden tulosaluejohtaja.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toimintaa kehitetään parhaillaan STEA:n rahoituksella.

[Kohtaamispaikka päihderiippuvuudesta toipuville \(Innokyla.fi\)](#)

[HomeBasen kotisivut](#)

4. Korttelikeittiö – aloitteentekijänä kansalaisjärjestö (Porvoo)

Ajatus korttelikeittiön perustamisesta tapahtui samaan aikaan, kun sopiva tyhjillään oleva tila löytyi kirjaston vierestä. Yhteensattuma sai kansalaisjärjestössä työskentelevän porvoolaisen hankejohtajan ottamaan yhteyttä kaupungin toimihenkilöön. Siinä hän hyödynsi epämuodollisia suhteitaan päättäjiin.

Yhteistyökumppaneiden, kuten kaupungin sosiaalitoimen, seurakunnan ja järjestöjen mukaan ottaminen jo toiminnan suunnitteluvaiheeseen oli tärkeää. Kaupunki ja Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry neuvottelivat sopimuksen siitä, että kaupunki tarjoaa tilan, mutta yhdistys vastaa itse toiminnan kuluista eli korttelikeittiön koordinaattorin palkasta.

Korttelikeittiön yhteisöllinen toiminta on laajentunut ja porvoolaiset osoittavat kiinnostusta sitä kohtaan.

[Korttelikeittiö – kaikille avoin tila](#)

[Porvoon Yhteinen keittiö Facebookissa](#)

5. Vapaakaupungin olohuone – yksittäinen kaupunkiaktivisti sopi kauppakeskuksen kanssa avoimen olohuoneen perustamisesta (Helsinki)

Helsinkiläiset kaupunkiaktivistit ja kauppakeskus Redi perustivat alunperin läheiselle Suvilahden tapahtuma-alueelle Vapaakaupungin, jonka ideana oli maksuttomat tapahtumat.

Yksittäinen kaupunkiaktivisti kävi kauppakeskuksessa kierroksella ja kyseli tyhjästä tiloista. Kun ilmeni, että hukkatiloja oli, kaupunkiaktivisti teki esityksen Vapaakaupungin jatkamisesta Redissä. Syntyi Vapaakaupungin Olohuone. Ensimmäinen sopimus oli voimassa vain muutaman kuukauden, mutta jatkosta on sovittu kerta toisensa jälkeen. Sopimukseen kuuluu, että kauppakeskus tukee Olohuonetta, mutta tilat voidaan vuokrata eteenpäin lyhyelläkin varoitusajalla.

Tila rakennettiin kahdessa viikossa ja mukana oli myös vapaaehtoisia rakentajia. 600 neliön Olohuoneessa on sohvaryhmiä, kirjoituspöytiä, pieni kirjasto, käsityöverstas ja avoin tila esimerkiksi joogaa varten. Seiniin on maalattu taidetta. Tilassa on järjestetty esimerkiksi keikkoja, joogaa ja taidenäyttelyitä. Periaatteisiin kuuluu, että tilassa voi järjestää tapahtumia,

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

jos ne ovat kaikille avoimia ja maksuttomia. Tila on ei-kaupallinen tila kauppakeskuksen sisällä, jossa voi pitää kokouksia tai käydä levähtämässä.

Vapaakaupungin Olohuone on tullut nopeasti tunnetuksi. Sen löysivät myös vanhemmat lapsineen ja sittemmin kauppakeskukseen rakennettiin toinenkin tila, Vapaakaupungin Lastenhuone, joka on kertaalleen muuttanut uuteen paikkaan vuokralaisen tieltä.

Kaupunki on tukenut Olohuonetta ainoastaan pienellä, työpajoihin suunnatulla rahallisella tuella. Koska Kalasatamassa, jossa Redi sijaitsee, ei ole kirjastoa, Olohuoneeseen on yritetty kirjaston sivupistettä. Olohuoneen jatkuvuuden ja kehittämisen kannalta julkinen tuki olisi tärkeää.

www.vapaakaupunki.fi

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat, niukasti kieltä osaavat tai hallinnon käytäntöjä tuntevat, päätöksentekoa tuntemattomat tai vaikuttamisen mahdollisuuksiin vain vähän luottavat ihmiset kokevat vaikeuksia saada äänensä kuuluviin.

Uniikki-tilan käyttöönotossa ja toiminnan suunnittelussa nuoret ovat saaneet vaikuttaa konkreettisesti yhteiskehittämisen prosessissa, johon ovat osallistuneet myös paikallinen yrittäjäyhteisö ja kaupungin hyvinvoinnin toimiala. Lahden matalan kynnyksen HomeBase-tilassa päihdeidenkäytöstä toipuvat vaikuttivat yhdessä kaupunginvaltuutettujen kanssa ja saivat Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän mukaan. Matalan kynnyksen tila vahvistaa toipujien osallisuutta omassa elämässä, kun he saavat viettää vertaistensa kanssa aikaa ja saada heiltä tukea. Porvoon Korttelikeittiössä järjestö toimi asukkaiden äänitorvena ja onnistui perustamaan paikan, jossa ihmisten osallisuus omassa elämässä lisääntyy esimerkiksi voimaantumisen myötä.

Avoimien tilojen kautta avautuu myös uusia ja yllättäviäkin tilaisuuksia liittyä yhteiseen toimintaan ja vaikuttaa oman elinympäristön asioihin.

Kun avoin tila on perustettu, yhteisessä toiminnassa alkaa muodostua yhteistä hyvää, kuten sosiaalista arvoa ja yhteisöllistä hyvinvointia. Sosiaalinen arvo voi synnyttää taloudellista arvoa esimerkiksi silloin, kun avoin tila alkaa kansalais- ja kulttuuritoiminnan myötä houkuttaa paikalle paljon ihmisiä ja yrittäjiä. Sosiaalista arvoa ovat esimerkiksi luottamus ja merkityksellisyyden sekä yhdenvertaisuuden kokemukset osana yhteisöä.

Ihminen pääsee osalliseksi yhteisestä hyvästä ja hyvinvointia syntyy esimerkiksi silloin, kun ihminen tuntee yhteenkuuluvuutta, saa arvostusta ja myönteistä palautetta muilta ihmisiltä.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Avoimessa tilassa ja sen toiminnassa voi esimerkiksi päästä näyttämään osaamistaan, vaikuttamaan resurssien hallintaan tai päästä muiden seuraan, mikä tuntuu merkitykselliseltä. Ihminen pääsee taustastaan riippumatta panostamaan toimintaan, jolle on kylässä, lähiössä tai muussa yhteisössä tarvetta.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymiselle on mahdollisuudet kaikissa esimerkeissä. Esimerkeistä ainakin Uudessakaupungissa, Lapinjärvellä ja Helsingissä sosiaalisesta arvosta on mahdollisuus syntyä myös taloudellista arvoa.

Tilat muotoutuvat tekijöidensä ja alueensa ominaispiirteiden myötä.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Kaikilla tässä esitellyissä malleissa on ollut tarve toiminnalle. Kaikkein vahvin tarve on ollut Uudessakaupungin Uniikki-tilan ja Lahden Homebasen kohdalla, koska niissä asukkaat itse ryhtyivät edistämään tilaratkaisuja.

Lapinjärven Koko kylän työhuone ja Helsingissä sijaitseva Vapaakaupungin Olohuone syntyivät ei-kaupallisen ja vapaan tilaan tarpeesta. Koko kylän työhuoneesta hyötyvät myös Lapinjärven kunta ja Vapaakaupungin Olohuoneesta kauppakeskus Redi, koska hukkatila on tehty viihtyisäksi ja ihmisiä puoleensa houkutteleviksi. Tällaisesta sosiaalisesta arvosta voi syntyä kunnalle taloudellista arvoa, jos tila houkuttelee paikalle yrittäjiksi. Kauppakeskukselle taloudellista arvoa voi syntyä, jos Olohuoneen kävijät viettävät aikaa myös kauppakeskuksen liikkeissä.

Porvoon Korttelikeittiö syntyi järjestön aloitteesta tutkimustietoon tukeutuen, mutta toimintaan osallistuneiden määrä ja aktiivisuus ovat osoittaneet, että ei-kaupalliselle ruokailulle ja yhteistoiminnalle on ollut piilossa oleva tarve.

Tilaratkaisut on toteutettu erilaisin kokoonpanoin. Vaikka esimerkiksi Uudenkaupungin Uniikki-tila toimintoinen on vakiintumatonta, edellytyksiä jatkolle lisää se, että rahoitusratkaisuja ovat etsimässä paikallinen yrittäjäyhteisö ja kaupungin hyvinvoinnin toimiala.

Helsingin Vapaakaupungin Olohuone puolestaan perustuu väliaikaisuuden periaatteelle. Merkittävää sen kohdalla on, että kaupunkiaktivistit ja kauppakeskus ovat löytäneet molempia palvelevan tilaratkaisun. Se antaa esimerkin siitä, kuinka hukkatilat voidaan ottaa väliaikaisesti tai pysyvästi käyttöön sosiaalisesti tuottavalla tavalla. Myös Uudenkaupungin Uniikki-tilan kohdalla kyse oli hukkatilasta.

Koska kaikissa edellä esitellyissä tilaratkaisuissa on mukana asukkaiden tai järjestöjen lisäksi kunta, kaupunki tai yksityinen toimija, niillä on hyvät mahdollisuudet jäädä pysyviksi.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

